

Poljska - zajedno sa Češkom, Rumunijom i Bugarskom - sada mora da definiše strategiju za ukidanje uglja. Četiri zemlje su među najintenzivnijim ekonomijama EU koje još nisu definisale plan za izlazak iz goriva. Između njih i dalje ima više od 50 GV uglja i lignita na mreži, a to čini skoro dve trećine evropskog kapaciteta uglja koji nije pokriven politikom izlaska uglja.

Izvan Evropske unije, Srbija i Bosna i Hercegovina i dalje planiraju nove elektrane na lignit, uz podršku kineskih kompanija i banaka. Međutim, u poređenju sa pre samo nekoliko godina, kada su sve zemlje Zapadnog Balkana, izuzev Albanije, planirale da naprave bar jednu novu jedinicu za lignit, sada Crna Gora, Severna Makedonija i Kosovo postupno odbacuju te planove, prema Bankwatch-u, najvećoj mreži lokalnih, ekoloških i organizacija ljudskih prava u centralnoj i istočnoj Evropi. Čini se da se Poljska konačno obavezala da će ukloniti ugalj iz svoje energetske mešavine, mada ne u bliskoj budućnosti, a detalji o tome kako će zemlja ići na postupno ukidanje goriva u najboljem slučaju ostaju sumnjivi.

„Verujemo da će poljska zavisnost od energije uglja prestati 2050. ili čak 2060. Danas tržište kapaciteta omogućava nam da obezbedimo finansiranje energije uglja do 2040. Istovremeno, ne-ugljeni sektor moraće uložiti ogromne investicije u alternative ugljenu“, izjavio je za poljski Dziennik Gazeta, državni ministar za državnu imovinu, Jacek Sasin.

„Potrebna su nam velika ulaganja u energiju bez ugljenika, koja nam nameće evropska politika“, rekao je gospodin Sasin. Poljska je jedina članica EU koja se nije prijavila za blok ciljeve neutralnosti klime 2050. godine. Dok to ne uradi, Poljska će imati pristup samo 50% svog dodeljenog zelenog prelaznog finansiranja.

„Svi smo bili iznenađeni brzinom promene klimatske politike. Danas moramo preispitati i uzeti u obzir šta se dešava oko nas“, rekao je gospodin Sasin.

Zapravo, poljskoj vladi će biti drago što se konačno obavezala da će izaći iz uglja kao i bilo ko drugi. Dugo izvor nacionalnog ponosa, zemlja se uporno oslanjala na ugalj za više od 80 odsto električne energije poslednjih godina postala nacionalna sramota, osim što poljski ugalj nije toliko jeftin kao nekada. Zaista, Poljska već dugo uvozi ugalj za gašenje svojih elektrana, slabeći argumente o uglju kao garantu energetske sigurnosti.

Preuzevši vlast tokom 2015. delimično na obećanjima da će održati ugljen - poljska vladajuća stranka PiS se nije odmakla od zatvaranja rudnika koji stvaraju gubitak i podstakla je znatna ulaganja u obnovljive izvore energije, posebno solarnu energiju. Međutim, nedavno se neočekivano povuklo iz plana za zatvaranje još dva rudnika u pokušaju da se izbegne sukob sa rudarskim sindikatima, koji žele da faza uklanjanja uglja traje „ne manje od 40 godina“. Priznavanje ministra da je kanarinac u poljskim rudnicima konačno podlegao, pošto je najavio planove za spajanje tri velikana države, PGE, Enea i Tauron, u dve grupe,

kao deo planirane reforme čitave energetske industrije. Dve nove grupe će se sastojati od poslovanja uglja i bez uglja tri kompanije.

Pristup finansijama, ili bolje rečeno, njegov nedostatak – takođe je uveliko vagao u odluci Poljske. U maju je Enea, zajedno sa drugom poljskom energetsom kompanijom, Energa, rekla da završavaju svoje učešće u izgradnji nove elektrane na ugalj nakon što je PKN Orlen – glavni akcionar Energe – rekao da više ne želi da bude deo kontroverznog projekta 1GV u svom trenutnom obliku. Njihovo povlačenje, uz najavu g. Sasina, znači da je Poljska gotovo sigurno izgradila poslednju elektranu na ugalj.

Polemike o postrojenju veličine 1,5 milijardi evra u Ostrołki, severoistočno od Varšave, od februara, kada su Energa i Enea obustavili finansiranje pozivajući se na poteškoće u prikupljanju investicionog kapitala, kao i klimatsku politiku EU i novu Evropsku investicionu banku (EIB) politike finansiranja. Ostrołęka C je dugo privlačila kritike stručnjaka za energetske i finansijsko tržište, kao i grupa za zaštitu životne sredine. Enea je u 2019. godini izgubila pravni slučaj koji je pokrenula nevladina organizacija za zaštitu životne sredine ClientEarth, osporavajući „neosporive“ finansijske rizike investicije.

„Ovaj projekat nikada nije bio održiv, bilo iz finansijske, bilo iz klimatske perspektive, jer su ga sponzori više puta upozoravali,“ kaže Peter Barnett iz ClientEarth, „Investitori beže od uglja.“

To ostavlja vladama da pokupe račun. U izveštaju objavljenom u junu, ClientEarth i ekonomski istraživački centar ViseEuropa otkrili su da se život poljskog uglja veštački održava javnim novcem. Između 2013. i 2018. godine, država je potrošila čak 6,8 milijardi eura na pomoć u obliku energije na koju se tradicionalno oslanja Poljska. Izveštaj, Subvencije: Pokretačka snaga ili prepreka za poljsku energetske tranziciju?, predstavlja sve oblike državne pomoći dodeljene poljskom energetsom sektoru od ulaska u EU, do 2023. Autori su ocenili mehanizme državne pomoći u smislu njihove zakonitosti, troškova, uticaja na životnu sredinu i uticaja na prelazak na zeleniju energiju.

„Uprkos tome što političari glasno obećavaju da će povećati podršku zelenim tehnologijama, razvoj obnovljivih izvora energije uglavnom se izostavlja sa liste primalaca subvencija.

Umesto toga, dve trećine javnog novca godišnje se troši na „konvencionalnu energiju“, uglavnom na ugalj“, kaže Marcin Stoczkiewicz, šef Centralne i Istočne Evrope u kompaniji ClientEarth.

„Ovaj novac – uglavnom novac poreskih obveznika – mogao bi se bolje potrošiti.

Termoelektrane na ugalj dobijaju subvencije dovoljno velike da finansiraju izgradnju dve velike vetroelektrane na Baltičkom moru“, dodaje g. Stoczkiewicz.

Umesto toga, Poljska je nastavila da podržava postrojenja za ugalj. Samo u 2019. godini

najveća i najzagađenija instalacija u zemlji – elektrana Bełchatov – dobila je čak 114 miliona evra subvencija. To odgovara oko 10 procenata ukupnog prihoda. Kako elektrana gori biomasu zajedno sa ugljem, koristila je i sredstva za „zelenu“ energiju. Prema izvještaju, nakon 2020. godine subvencije za elektranu Bełchatov još više će se povećati. Ovo postavlja pitanje koliko novca treba uroniti u fosilna goriva pošto više nisu ekonomski održiva. Izveštaj objavljen u julu, „Investiranje u oporavak i tranziciju evropskih ugljenih regiona, koji su sprovedli Bloombergovi filantropije i BloombergNEF (BNEF), gledao je na tranziciju elektroenergetskog sektora u četiri ključne centralno i istočnoevropske ekonomije kao dela Bloombergovih filantropija „partnerstvo sa Ugljenskim regionima Evropske komisije u tranzicijskoj platformi.

Pokazalo je da trenutni tržišni uslovi i postojeće politike mogu ubrzati prelazak sa uglja na čistije, pristupačnije izvore energije. BNEF-ov papir prikazuje mape tranzicije sa najmanje troškova koji otkrivaju neiskorišćeni ekonomski dobitak koji će rezultirati brzim prelaskom na čistiju energiju. Izveštaj za ove kritične zemlje naglašava kako prelazak na obnovljive izvore energije može da otključa 54 milijarde evra investicija i stvori 45.000 radnih mesta – upravo onakav stimulans kojim privreda treba da se oporavi od pandemije.

U međuvremenu, rasprava o budućnosti elektroenergetskog sektora u Češkoj je u presudnoj fazi. Državna komisija za ugalj priprema detaljan plan za obustavu uglja, razmatrajući vremensku traku, povezane regulatorne korake i mehanizme tranzicije u rudarskim regionima. Rezultati ove studije trebalo bi da budu spremni do kraja 2020. godine, a BNEF se nada da će scenariji sa najmanje troškova koji su detaljno opisani u ovoj beloj knjizi doprineti ovoj raspravi pre puštanja plana. Polovina zemlje napaja se ugljem, koji je takođe bio odgovoran za oko polovine proizvodnje električne energije u 2018. godini. Država je priznala neizbežnost postepenog ukidanja, ali očekuje da će ugalj ostati u sistemu do 2050. godine.

Rumunija je uživala u kratkom procvatu obnovljivih izvora energije početkom prošle decenije, instalirajući 3GV kopnenog vjetra, ali kasnija smanjenja subvencija zaustavila su tržište. Blizu 6GV uglja ostaje u sistemu. Ne postoje znakovi o napuštanju uglja koji nisu priznati da bi nešto više od 1GV uglja trebalo da se zatvori između 2020. i 2030. Neke elektrane su već prestale sa radom zbog sve konkurentnije ekonomije. Rumunija je dom nekih od najstarijih i najzagađenijih elektrana u Evropi, a nedavne zabrinutosti oko kvaliteta vazduha u zemlji učinile su razgovor o proizvodnji uglja još hitnijim.

Bugarska je u 2018. godini proizvela 40% svoje snage iz flote uglja koja ima najveći intenzitet emisija u EU. Mnogo toga još treba učiniti da se pripremi energetska tranzicija zemlje, kako u pogledu podrške obnovljivim izvorima energije, tako i u pogledu bilo kakvih

diskusija o postupnom ukidanju uglja. Veličina flote i činjenica da je Bugarska još uvek u ranoj fazi svoje energetske tranzicije čine je ključnim tržištem na koje se treba obratiti. Zemlja ima potencijal i za vetar i za solarnu energiju, a trošak obnovljivih izvora nasuprot fosilnim gorivima pruža plodno polazište za diskusiju.

Izvor: emerging-europe.com